

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGS OMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Litterointi yhdenvertaisuusvaltuutetun Instagram-live lähetyksestä

26.8.2020

[Maria]

Tervetuloa yhdenvertaisuusvaltuutetun Instagram-liveen, jossa tänään puhutaan koulumaailmasta ja minun pitäisi saada kaveriksi Matti Jutila tässä aivan pian.

Mennään hetken päästä päivän aiheeseen, mutta minä voisin ensin esitellä itseni: Maria Swanljung viestintäpäällikkö, olen ollut jututtamassa meidän asiantuntijoita ennenkin tässä livessä, joten jos olette olleet mukana niin ehkä tunnistatte minut ja sitten mukana tällä kertaa on Matti Jutila, joka on meidän asiantuntija. Monen eri asian asiantuntija, mutta tänään puhutaan koulutuksesta, mutta kerro sinä Matti vähän itsestäsi ensin.

[Matti]

Joo tervetuloa myös minun puolesta. Minä olen siis Matti Jutila, työskentelen ylitarkastajana täällä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolla ja meidän työ tässä syrjinnän vastaisessa tiimissä niin on jaettu elämänalueiden mukaan eli meillä jokaisella on oma vastuualue, missä sitten työparin kanssa työskentelemme mihin liittyviä syrjintäyhteydenottoja otetaan vastaan, mistä pyritään muilla toimin edistämään yhdenvertaisuutta. Minulla koulutus on se elämänala, joka kaikista eniten...jonka parissa kaikista eniten työskentelen. Sen lisäksi tähän samaan pakettiin kuuluu nuorisotyötä, vapaa-aikaa mukaan lukien liikuntaa, sen lisäksi minä työskentelen saamelaisasioiden parissa, jonkun verran myös tällaisia yhdenvertaisuuslain kieltämää häirintää, vihapuhetta, sen tyylisiä kysymyksiä myös käsittelen, mutta koulutus on tosiaan se, jossa suurimman osan näistä työpäivistäni käytän.

[Maria]

Joo. Hei, kun tässä odotetaan, että ihmiset löytää tänne liveen niin ennen kuin aletaan puhumaan vielä enemmän asiaa niin Matti sinä olet mukana livessä sinun omalla profiililla ja se on hyvin pyöräilyhenkinen, onko pyöräily suuri intohimosi?

[Matti]

Ei minä vain laitan kuvia pyöräilystä.

[Maria]

Noh älä nyt.

[Matti]

Joo eli tosiaan työhommissa käytän jonkin verran Twitteriä, että minut löytää näissä työhommissa niin Twitterissä Jutila Matti -nimellä. Tämä Instagram minulla on harrastustoimintaan, että kuten tuosta handlestakin saattaa arvata niin jonkin verran harrastan pyöräilyä, että erityisesti tällaisia pitkiä matkoja. Profiilikuvassa olen juuri vuosi sitten syksyllä syyskuussa päässyt maaliin Ruskapyöräilyssä, jossa ajettiin Suomen halki ja vähän ylikin Tartosta Hammerfestiin syyskuun puolivälissä.

[Maria]

Miten paljon pyöräilykilometrejä sinulle tulee viikossa?

[Matti]

Se vaihtelee ihan hirveästi, mutta kuukaudessa näin kesäkuukausina niin jotain 1 000–2 000 tai jos on joku tuollainen Ruskapyöräilyn tapainen mikä itsessään oli 2 000 kilometriä niin sitten tietenkin vielä enemmän. Talvikuukausina ehkä sellainen 500–1 000 sitä luokkaa, että vuositasolla sellainen 10 000.

[Maria]

Okei. Yhdenvertaisuusvaltuutettuun voi ottaa yhteyttä, jos on kokenut tai havainnut syrjintää. Esimerkiksi syrjintäperusteita on monia, mutta esimerkiksi vammaisuuden tai seksuaalisen suuntautumisen, alkuperän tai kansalaisuuden perusteella ja myös ikäsyrjintä kuuluu meille. Sen sijaan muistutuksena, jos on kokenut syrjintää sukupuolen tai sukupuolen ilmaisun tai sukupuolen identiteetin takia niin oikea osoite on meidän valtuutettu kollega eli tasa-arvovaltuutettu, valtuutettuja on siis monta ja tasa-arvovaltuutettu valvoo ja puuttuu syrjintään sukupuoleen liittyen.

Mutta tämä tarkoittaa myös, että jos on koulumaailmassa kokenut syrjintää ja koulumaailmalla me nyt tarkoitetaan ihan kaikkea koulutukseen liittyvää ja varhaiskasvatusta myös eli varhaiskasvatuksesta yliopistoon asti niin meihin voi ottaa yhteyttä ja tässä heti alussa, kun Matti kertoi itsestään niin totesi, että sinä olet asiantuntijamme koulutukseen liittyvissä asioissa niin lähdetään keskustelemaan nyt siitä. Eli kerro nyt ensin, että missä kysymyksissä koulumaailmaan liittyen niin meihin otetaan yhteyttä?

[Matti]

Joo. Ensinnäkin koulutukseen liittyen meille tulee todella runsaasti yhteydenottoja eli se on yksi näistä meidän asumisen ja työhön liittyvien yhteydenottojen lisäksi ihan näitä elämänalueita mistä eniten tulee yhteydenottoja, mikä on ihan ymmärrettävää, koska koulutus on niin iso osa jokaisen ihmisen elämää ainakin jossain vaiheessa. Näissä yhteydenotoissa, jos mietitään tätä mitä Maria tuossa jo kävi läpi näitä eri syrjintäperusteita niin yhteydenotoissa...erityisesti niissä, joita sitten selvitetään pidemmälle niin niissä korostuu vammaisuus syrjintäperusteina eli vammaisille henkilöille pitää tehdä sellaisia kohtuullisia mukautuksia, joiden avulla pyritään turvaamaan jokaiselle henkilölle mahdollisimman yhdenvertaiset mahdollisuudet saada koulutusta. Ja tässä on vammaisilla henkilöillä erityisiä haasteita ja niihin ei välttämättä osata sieltä koulutuksen järjestäjän ja oppilaitoksen puolelta aina asianmukaisesti reagoida ja niissä sitten pyritään aina selvittämään sitä, että millä lailla voitaisiin turvata jokaiselle henkilölle yhdenvertaiset mahdollisuudet saada koulutusta.

Eli jos sanotaan näin, että vammaisuus on se kaikista yleisin syrjintäperuste ja puhutaan ehkä...voitaisiin vaikka vähän myöhemmin puhua koulukuljetuksiin liittyvistä erityiskysymyksistä, mutta sen lisäksi meillä on eri kouluasteilla hieman eri tyyllisiä kysymyksiä eli, jos me mietitään varhaiskasvatusta niin varhaiskasvatuksessa korostuu tällaiset varhaiskasvatuksen erityisryhmien ja painotettujen ryhmien valintaperusteet eli puhutaan esimerkiksi kielikylpyryhmistä tai vastaavista, että millä tavalla niitä tarjotaan kuntarajojen yli, millä tavalla...tässä tulee taas tämä vammaisuus esiin, että millä tavalla vammaisen lapsi voi päästä mukaan kielikylpytoimintaan eli siellä on nämä ryhmäkysymykset yhtenä erityisenä kysymyksenä.

Muutama vuosi sitten tuli aika paljon ruokailuun liittyviä kysymyksiä, kun siitä ei ollut vielä nykyisen yhdenvertaisuuslain ajalta linjausta eli esimerkiksi vegaaninen ruokavalio niin, että millä tavalla se tulisi huomioida varhaiskasvatuksessa. Nyt siitä on linjaus yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta, että kuntien olisi syytä tarjota myös vegaaninen ruokavalio. Jos sitä ei tarjota niin se voi olla uskonnon tai vakaumuksen perusteella syrjivä käytäntö. Eli nämä on sellaisia varhaiskasvatuksen erityiskysymyksiä. Peruskoulussa puolestaan...peruskoulussa erityisesti korostuu tämä vammaisuus syrjintäperusteena ja se, että minkälaisia mukautuksia vammaisille henkilöille tulisi tehdä, mutta sen lisäksi meille tulee peruskoulusta valitettavan paljon myös yhteydenottoja, joissa on kyse häirinnästä. Yleensä häirinnästä alkuperän perusteella.

[Matti]Mitä tarkoittaa häirintä koulussa?

[Matti]

Joo eli häirintä...se mitä se tarkoittaa yhdenvertaisuuslaissa tarkoittaa tällaisia ihmisarvoa loukkaavia, alentavia, uhkaavia ilmaisuja...ilmaisuja, joilla luodaan turvaton ilmapiiri jonkun kielletyn syrjintäperusteen nojalla. Eli tällaiset esimerkiksi rasistiset ilmaisut voi olla häirintää, meillä on tapaus, joka vietiin täältä meidän toimistolta eteenpäin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan käsitteli hakaristilipun julkista esilläpitoa ja siitä saatiin ratkaisu, jossa todettiin, että tällainen hakaristilipun julkinen esilläpito voi olla siinä määrin uhkaavaa ja ihmisarvoa alentavaa, että se täytti häirinnän tunnusmerkistön. Eli sitä voisi ajatella, että häirintä voi olla esimerkiksi kiusaamista, joka nojaa johonkin syrjintäperusteeseen. Usein tämä syrjintäperuste on alkuperä, esimerkiksi ihonväri, kieli, mutta se voi olla myös seksuaalinen suuntautuminen tai terveydentila tai muu tämän tyylinen asia.

[Maria]

Onko koulukiusaaminen aina yhdenvertaisuuslain vastaista häirintää?

[Matti]

Ei ole eli kiusaaminenhan on tottakai aina väärin ja kiusaaminen voi olla rikollista, siinä voi olla pahoinpitely ja siinä voi olla omaisuusrikos ja niitä täytyy käsitellä sitten ihan rikoksina niin kuin muutakin. Useasti tekijä on alaikäinen mikä siinä täytyy ottaa huomioon, mutta kiusaaminen voi olla häirintää silloin, jos se kiusaaminen perustuu johonkin tällaiseen kiellettyyn syrjintäperusteeseen eli esimerkiksi rasistinen kiusaaminen voi hyvinkin olla häirintää. Ja valitettavasti meillä on käsittelyssä tapauksia, jossa tämä häirintä tulee sieltä koulun henkilökunnan puolelta eli koulun henkilökunnan puolelta on opetustilanteissa tai muuten siellä koulu yhteisössä käytetään sellaista kieltä, jolla alennetaan jotain henkilöitä esimerkiksi alkuperän vuoksi eli siinä on jotain tällaisia hyvin rasistisia stereotyyppioita tai voi olla kyse siitä, että millä tavalla esimerkiksi seksuaalivähemmistöön kuuluminen saa näkyä yhtä lailla heterosuhteiden kanssa.

Kaikki tämän tyyppiset asiat voi olla häirintää ja niitä valitettavasti tulee myös sieltä koulun henkilökunnan puolelta ja se on erittäin valitettavaa, kun tämän henkilökunnan pitäisi tietenkin olla niitä aikuisia, jotka osaltaan myös suojelevat lapsia häirinnältä ja puuttuvat häirintään niin valitettavasti niitäkin tulee jonkun verran niitä tapauksia ja näistä sitten tietenkin oppilaitos on vastuussa siitä, että mitä heidän edustajansa tekevät.

[Maria]

Joo eli nyt me on todettu, että häirintää koulussa voi tapahtua ja nyt puhutaan nimenomaan yhdenvertaisuuslain vastaisesta häirinnästä. Päästään vähän myöhemmin siihen mitä me voidaan tehdä sitten tälle, jos me kerran todetaan, että nyt toimitaan yhdenvertaisuuslain vastaisesti niin mennään siihen sitten vähän myöhemmin, me päästään siihen myös tässä livessä, mutta jatketaan vielä

keskustelua näistä minkälaista syrjintää kouluissa tapahtuu. Matti puhuit nyt peruskoulusta aika paljon, että häirintä on siellä yleistä, mutta mitäs sitten, jos me päästään vähän korkeammalle asteelle?

[Matti]

No jos mennään toisen asteen koulutukseen, ammatilliseen koulutukseen ja lukioon niin meille tulee sieltä itse asiassa yllättävän vähän yhteydenottoja eli huomattavasti vähemmän kuin näiltä muilta koulutuksen tasoilta. Ja jos mietitään sitten sellaisia erityispiirteitä tähän toiseen asteeseen niin ne oikeastaan niveltyy yhteen sinne sitten tänne seuraavalle ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin hakemiseen eli suomi toisena kielenä kysymykset ja suomen kielen opiskeluun liittyvät kysymykset. Eli useasti henkilöitä Suomessa, jotka voivat olla syntyneet Suomessa, kasvaneet Suomessa, käyttäneet Suomea ensimmäisenä kielenä, mutta jos on esimerkiksi vanhemmat ovat maahanmuuttajia niin heitä on saatettu ohjata suomi toisena kielenä koulutukseen ja on ajateltu, että se olisi heille sopivampaa ja näissä tällaisissa opiskelijanohjauksessa ei ole sitten välttämättä ajateltu niitä seurauksia, että mitä siitä on sitten jatkossa ja nyt tänä vuonna ne kyllä konkretisoitui hyvin ikävällä tavalla siihen, että korkeakouluissa oli varsin tiukat kriteerit sille, että minkälaiset todistukset vaaditaan suomen kielitaidon osoittamiseksi.

Eli siinä oli ylioppilastodistukseen liittyviä kriteereitä tai sitten, että on saanut koulusivistystä suomen kielellä, mutta näissäkin peruskoulun suorittamisessa, toisen asteen tutkinnon suorittamisessa niissä vaadittiin, että todistuksessa täytyy olla merkintä suomesta äidinkielenä, että se riittää osoittamaan riittävän suomen kielen taidon. Eli se, että on suorittanut suomalaisen peruskoulun suomen kielellä, sen päälle toisen asteen tutkinnon suomen kielellä niin jos siellä missään vaiheessa ei ole sitä suomi äidinkielenä merkintää niin tämä on tarkoittanut sitä, että ei ole ollut kelpoinen hakemaan näillä todistuksilla korkeakouluun, että sitten olisi pitänyt mennä yleiseen kielitutkintoon esimerkiksi, että saa tämän todistuksen ja siitä viestiminen oli vielä hyvin epäselvää.

Näissä kriteereissä oli ylioppilastodistukseen liittyen aidosti kyseenalaista se, että onko äidinkielen approbatur ja suomi toisena kielenä magna rinnasteiset niin näistä tuli meille yhteydenottoja, joista osaa edelleen selvitetään, että onko siinä henkilöä syrjitty kielen perusteella. Mutta sen lisäksi me ollaan itse oltu aktiivisesti yhteydessä Ylioppilastutkintolautakuntaan ja tällaiseen Unifi, joka on suomalaisten yliopistojen tällainen yhteistyöelin niin ollaan oltu sinne yhteydessä ja kysytty, että mitä he aikovat näille tehdä ja ollaan saatukin sieltä luonnokset ensi vuoden kriteereistä. En nyt niistä lähde tässä sen enempiä niitä avaamaan, koska yliopistot eivät ole niitä julkistaneet, mutta tällä hetkellä vaikuttaa, että todella hyvään suuntaan ollaan näissä kysymyksissä menossa.

[Maria]

Hyvä. Me ollaan saatu kysymys, yksi kysymys oli, että tallennetaanko tämä live...kyllä tallennetaan, tämä löytyy meidän Instagram TV:stä aina live-lähetysten jälkeen. Yksi kysymys, joka on tullut meille etukäteen on, että kuuluuko opettajan koulutukseen syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen?

[Matti]

No jos nyt sanotaan, että pitäisikö kuulua, jos vastaa aluksi näin niin ehdottomasti pitäisi eli oppilaitoksilla on yhdenvertaisuuslain mukaan velvollisuus edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja miten oppilaitokset voivat sitä edistää, jos henkilökunta ei tiedä mitä syrjintä on ja miten syrjintään puututaan. Tällä hetkellä tiedän, että opettajakoulutuksessa on itse asiassa panostettu laajemmin ihmisoikeuskasvatukseen ja nämähän tulee nykyään valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa tulee paljon vahvemmin esiin kuin aikaisemmin eli opettajilta vaaditaan tämän alan asiantuntemusta, jotta he pystyvät seuraamaan valtakunnallisia opetussuunnitelmia.

Siitä minulla ei ole ihan tarkkaa tietoa, että miten paljon heillä on tällaista käytännön koulutusta siihen, että millä tavalla tunnistetaan syrjintätilanteet ja miten niihin puututaan. Siitä minulla ei ole tietoa, että miten se näkyy siellä koulutuksessa. Tämä on sellainen mistä me olemme olleet esimerkiksi Opetushallituksen suuntaan yhteyksissä, että Opetushallituksen tulisi tehdä jonkinlaisia ohjeistuksia kouluille esimerkiksi tällaiseen rasistiseen häirintään puuttumisesta tai, että mitkä on tällaisen rasistisen kiusaamisen erityispiirteet ja minkälaisia erityisiä toimenpiteitä siihen puuttuminen vaatii eli olemme olleet tästä sitten Opetushallituksen suuntaan yhteyksissä.

[Maria]

Joo tässä tuli heti toinen kysymys: voidaanko oppilaitoksessa asettaa sellaisia fyysisiä vaatimuksia pääsykokeissa minkä mukaan ihminen saa maksimissaan olla tietyn kokoinen esimerkiksi?

[Matti]

Lähtökohtaisesti ei eli siinä kaikilla tällaisilla rajoituksilla pitää olla jokin hyväksyttävä peruste eli sen täytyy liittyä jollain tavalla niihin opintoihin tai sitten, jos on kyse tällaisista opinnoista, josta opiskellaan suoraan ammattiin niin kuin esimerkiksi poliisi tai hävittäjäalentäjä niin niissä se voidaan ehkä hieman enemmän katsoa sitä, että myöskin voidaan harkita vaatimuksia, jotka tulevat siitä tutkintoon johtavasta työstä, mutta lähtökohtaisesti niitä ei pitäisi olla mitään tällaisia kriteereitä, koska se jokainen tutkinto kuitenkin valmistaa hyvin erilaisiin työtehtäviin ja se, että siellä olisi esimerkiksi fyysisiin ominaisuuksiin liittyviä vaatimuksia niin ne on kyllä erittäin harvassa, jotka tehdään aina siellä Hornetin ohjaamossa, jonne esimerkiksi minä en taitaisi päästä, että muistaakseni siinä oli pituusrajoitus sellainen, että olen liian pitkä siihen kapistukseen niin en olisi voinut hakea hävittäjäalentäjäksi, mutta että siinä olisi ollut tällainen hyväksyttävä peruste. Mutta muuten tosiaan lähtökohtaisesti ei. Tapauskohtaisesti siinä voi olla joitain tapauksia, mutta ne on erittäin poikkeuksellisia.

[Maria]

Jos kerrataan vähän mitä ollaan puhuttu tähän asti meidän livessä niin ollaan puhuttu siitä minkälaista syrjintää koulumaailmassa voi tapahtua. Matti mainitsi esimerkiksi, että meihin yhdenvertaisuusvaltuutettuun otetaan useimmiten yhteyttä vammaisuuden perusteella eli on tilanne, jossa vammainen henkilö ei saa sellaisia apuvälineitä tai koulukuljetusta...on ongelmia koulukuljetusten kanssa. Sitten on esimerkiksi häirintätilanteita eli puhutaan koulukiusaamisesta joko oppilaiden kesken tai opettajan suunnalta valitettavasti myös ja jotta tämä olisi yhdenvertaisuuslain vastaista häirintää eli syrjintää niin se pitää perustua johonkin syrjintäperusteeseen eli esimerkiksi olla rasistista. No jos joku täällä nyt tätä kuunnellessa tunnistaa, että hei minulle käy näin tai meidän koulussa tapahtuu tätä koko ajan niin miten asiaan voi puuttua?

[Matti]

No ensisijaisesti on tietenkin syytä yrittää saada asia järjestymään siellä oppilaitoksessa eli olla yhteydessä opettajaan tai kuraattoriin, kouluterveydenhoitajaan, keneen tahansa...tietenkin rehtori on vastuussa siitä koulusta, että rehtori on tässä se, jolle se menee, mutta rehtori saattaa olla sellainen vähän etäinen hahmo monessa koulussa, että siinä voi kokea, että siinä on kynnystä hakeutua sinne rehtorin puheille niin joku sellainen itselle luotettava aikuinen siellä koululla niin olla häneen yhteydessä ja kertoa mitä on tapahtunut ja heidän pitäisi tietää miten omassa oppilaitoksessa asia otetaan käsittelyyn.

Jos siellä oppilaitoksessa joko ei tehdä asialle mitään tai sitten se painetaan villaisella ja mitään konkreettista ei tapahdu niin sitten voi olla yhteydessä myös meihin eli sieltä meidän verkkosivulta syrjintä.fi löytyy meidän yhteydenottolomake ja sähköpostitiedot, löytyy tiedot meidän chatista ja päivystyksestä missä voi olla myös yhteydessä niin me voidaan sitten myös aluksi arvioida sitä tilannetta ja sen jälkeen olla yhteydessä sinne oppilaitokseen ja pyytää heiltä selvitystä, että miksi he ovat

toimineet tai jättäneet toimimatta sillä tavalla miten he ovat tässä tapauksessa tehneet. Eli meihin voi olla tosiaan näistä myös yhteydessä.

[Maria]

Me voitaisiin ottaa esimerkki vielä, koulukuljetukset on ollut meillä sellainen...meinasin sanoa kestoaihe, ei nyt ihan, mutta on tullut useita erilaisia yhteydenottoja, jotka on liittyneet koulukuljetuksiin. Kerro vähän niistä Matti ja mitä me on tehty asialle?

[Matti]

Joo koulukuljetuksiin liittyen niin nämä on itse asiassa sellaisia asioita, joissa hallinto-oikeudet pyytää meiltä lausuntoja. Tämä menee nyt tällaiseksi yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnan esittelemiseksi, mutta syrjintää kokeneet henkilöt ovat yhteydessä niin tuomioistuimessa kun käsitellään syrjintäasioita niin yhdenvertaisuuslain mukaan tuomioistuimen tulee varata yhdenvertaisuusvaltuutetulle mahdollisuus tulla kuulluksi tässä asiassa. Ja kun koulukuljetukseen liittyvä asia on päätetty kunnassa niin useasti nämä huoltajat menevät sitten sen mukaan mikä siinä on valitusosoite siinä päätöksessä, joka on hallinto-oikeus niin vievät asian sitten hallinto-oikeuden ratkaistavaksi ja meihin sitten otetaan sieltä hallinto-oikeudesta yhteyttä. Jonkin verran meille tulee myös huoltajilta suoraan yhteydenottoja.

Mutta se mitä näissä on kaikista eniten näissä koulukuljetusasioissa on tapauksia, jossa lapsella on joko terveydentilan tai vamman vuoksi oikeus koulukuljetukseen. Mutta tämä lapsi syystä tai toisesta käy jotain muuta koulua kuin kunnan määräämää lähikoulua eli kunnalla on perusopetuslain mukaan oikeus määrätä jokaiselle lapselle asuinalueen mukainen lähikoulu. Tässä perusopetuslaissa kirjataan, että jos lapsi käy jotain muuta koulua kuin sitä kunnan määräämää lähikoulua niin siihen toiseen kouluun oppilaaksi ottamisen edellytyksenä voidaan pitää sitä, että huoltajat sitten hoitavat kuljetuksen ja vastaavat kuljetuksesta koituvista kustannuksista.

No ongelma tässä on se, että se perusopetuslain 32. pykälä niin se käsittelee koulukuljetuksia matkan perusteella eli, jos lapselle koulumatka on yli viisi kilometriä niin lain mukaan hänelle pitää silloin tarjota tämä koulukuljetus. Se ei käsittele niitä tapauksia, jossa vamman tai terveydentilan vuoksi lapsi tarvitsee koulukuljetuksen, mutta tätä on käytetty myös näihin koulukuljetuksiin perusteena sille, että evätään tämä koulukuljetusoikeus. Ja tässä on...tällaiset käytännöt voivat hyvinkin olla syrjiviä eli jos ajatellaan tapauksia, joita meille on tullut niin niissä on ollut kyse siitä, että tällainen lapsi, joka tarvitsee koulukuljetuksen haluaisi joko jatkaa vanhassa koulussa perheen muuttamisen jälkeen mihin kunnan sääntöjen mukaan hänellä on oikeus tai sitten hän haluaisi osallistua johonkin tällaiseen painotettuun opetukseen, esimerkiksi luonnontiede-, matematiikkapainotus, kuvaamataitopainotus, musiikkipainotus, liikuntapainotus...mikä tahansa tämän tyylinen asia niin haluaisi osallistua tällaiseen, mutta lähikoulussa sitä ei tarjota, jolloin menee sitten johonkin muuhun kuin lähikouluun.

Ja tällaisissa tapauksissa sitten on kunta linjannut, että jos haluaa mennä tällaiseen painotettuun opetukseen tai sitten pysyä siellä vanhassa koulussa muuttamisen jälkeen niin silloin menettää oikeuden tähän koulukuljetukseen, johon tosiaan se oikeus olisi terveydentilan tai vamman perusteella. Tällainen käytäntö on sama kaikille ja siitä on ajateltu, että tietenkin tällainen samanlainen kohtelu kaikille niin sehän on yhdenvertainen. No se ei kuitenkaan täysin pidä paikkaansa, että samanlainen kohtelu niin voi henkilön ominaisuuksien vuoksi niin asettaa tiettyjä henkilöitä epäedulliseen asemaan eli tällainen käytäntö koulukuljetusten suhteen tarkoittaa käytännössä sitä, että vammaisen henkilö tai terveydentilan vuoksi koulukuljetusta tarvitseva niin ei voisi valita tällaista painotettua opetusta, koska silloin menettää oikeuden siihen koulukuljetukseen.

[Maria]

Niin ja silloin ei konkreettisesti pääse kouluun.

[Matti]

Ei. Eli ei pääse sen tyyliiseen kouluun mikä hänelle itselleen on...häneltä menevät ne valinnan mahdollisuudet, jotka sellaisia lapsilla on, jotka eivät tätä koulukuljetusta tarvitse niin me olemme tällaisissa lausuneet sinne eri tuomioistuimiin ja siitä on nyt tänä kesänä...vihdoin ja viimein saatiin korkeimmasta hallinto-oikeudesta myös ratkaisu, että tämä meidän linja on ollut ihan pätevä, että korkein hallinto-oikeus totesi, että tällainen koulukuljetuslinjaus niin se on yhdenvertaisuuslain vastainen eli tämä koulukuljetus tulisi tarjota niin sanottuna kohtuullisena mukautuksena, jotta vammaisilla henkilöillä olisi myös yhdenvertaiset mahdollisuudet valita samalla tavalla näitä painotettua opetusta tai pysyä vanhassa koulussa perheen muuton jälkeen. Eli siitä tuli erittäin hyvä linjaus ja ollaan sitä nyt sitten hyödynnetty sen jälkeen jo muutamissa tapauksissa.

Tämän lisäksi meillä oli toinen tapaus, joka käsitteli elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämistä, kun toisinaan elämäkatsomustietoon on hyvin pieniä ryhmiä ja niitä täytyy sitten yhdistää, että sitä yhdistetään elämäkatsomustietoa tai jotain muuta kuin oppilaiden enemmistöuskonnon opetusta niin yhdistetään sitten eri kouluista, että saadaan riittävän isoja ryhmiä. Meille tuli yhteydenotto tapauksesta, jossa lapsi joutui siirtymään toiseen kouluun elämäkatsomustiedon tunneille. Näiden koulujen välinen etäisyys oli noin kolme kilometriä ja juurikin tähän samaiseen perusopetuslain viiden kilometrin rajaan vedoten kunta kieltäytyi tarjoamasta kyytiä tähän kahden koulun väliseen siirtymään ja tämä ei mennyt mihinkään oikeusasteeseen vaan tämä käsiteltiin meiltä ja siinä sitten kunta hyväksyi tämän meidän näkemyksen, kun suositelimme...perustelimme miksi tämä on yhdenvertaisuuslain kannalta meidän nähdäksemme syrjivä tällainen käytäntö, että siinä ei tasavertaisesti voida...lapset eivät voi valita elämäkatsomustiedon opetusta niin kunta sen hyväksyi ja muutti omia ohjeitaan niin, että jatkossa sitten siellä tarjotaan koulukuljetusta näihin siirtymiin.

[Maria]

Hyvä. Me puhutaan asiantuntijamme Matti Jutilan kanssa yhdenvertaisuudesta ja syrjinnästä koulumaailmassa.

Matti minä kiinnitin huomioita siihen, kun puhuttiin että miten syrjintään koulussa voi puuttua niin sinä sanoit, että ensin oppilaitokseen jonkun aikuisen kanssa pitäisi puhua ja mainitsit, että esimerkiksi rehtorin pitäisi tietää miten näissä asioissa pitää toimia esimerkiksi, jos joku kokee rasistista häirintää, kiusaamista koulussa niin rehtorin pitäisi tietää miten tehdään niin miten tämä sanavalinta pitäisi...onko kouluilla tämä asia hallussa?

[Matti]

No kyllä sanoisin, että monessa koulussa se on varsin hyvin hallussa niin, että kun meille on tullut yhteydenotto, joka koskee jotain koulun henkilökuntaan kuuluvaa niin meiltä kun on oltu rehtoriin yhteydessä niin rehtorit ovat pääsääntöisesti olleet varsin asiallisia niin, että tämä selvitetään kunnolla ja varmistetaan, että tällaista ei tapahdu enää jatkossa.

Sellaista missä tämä pitäisi ehkä näkyä paljon isompana sellaisena konditionaalina, että siinä tämä toteutuneet jutut voi olla vähän heikompiä niin on tällainen suunnitelmallinen työ yhdenvertaisuuden edistämiseksi eli jokaisella oppilaitoksella pitää olla yhdenvertaisuussuunnitelma. Aluksi pitää kartoittaa yhdenvertaisuuden tilannetta ja sen jälkeen tehdä suunnitelma toimenpiteistä, joilla yhdenvertaisuuden toteuttamista edistetään siellä oppilaitoksessa niin meillä tulee vastaan oppilaitoksia, josta tämä yhdenvertaisuussuunnitelma puuttuu. Meille saatetaan tarjota kunnan yhdenvertaisuussuunnitelmaa silloin kun lähestytään oppilaitosta. Kunnalla pitää myös olla yhdenvertaisuussuunnitelma, mutta se ei riitä.

Jokaisella oppilaitoksella pitää olla oma siihen oppilaitoksen konkreettiseen tilanteeseen sovellettu yhdenvertaisuussuunnitelma niin niitä... tulee tapauksia, jossa tämä puuttuu tai sitten tapauksia, jossa se yhdenvertaisuussuunnitelma on... no luvalla sanoen erittäin heikko eli siinä ei olla sitten tehty sellaista kunnollista kartoitusta yhdenvertaisuustilanteesta. Toimenpiteet on hyvin satunnaisia, seurannasta ei ole mitään viitteitä ja niin edelleen, että siinä näkee sen, että yhdenvertaisuuslain velvoitteet ei ole siellä koululla ehkä ihan täysin sitten hallussa. Tähän tulemme nyt tässä syksyn aikana itse asiassa yhteistyössä Opetushallituksen kanssa myös puuttumaan eli me olemme selvittäneet tätä yhdenvertaisuussuunnittelun tilannetta tahoillamme ja tullaan sitten tosiaan tästä pitämään vähän enemmän ääntä tässä syksyn aikana.

[Maria]

Miten tällainen yhdenvertaisuussuunnitelman olemassaolo tai yhdenvertaisuuden edistämisen velvoite, miten sen pitäisi näkyä oppilaiden tai opiskelijoiden arjessa?

[Matti]

No parhaitenhan se näkyisi sellaisena turvallisena tilana, jossa jokainen pystyy toimimaan ilman, että se koulu... sen fyysinen ympäristö aiheuttaa mitään esteitä oppimiselle ja itsenäiselle osallistumiselle siinä kouluyhteisössä. Eli senhän voisi sanoa niin, että parhaitenhan se näkyy silloin, kun ei näy mitään eli jokainen oppilas riippumatta ominaisuuksistaan, taustastaan voi tuntee olonsa turvallisiksi siellä koulussa... pystyy toimimaan siellä haluamallaan tavalla. Mutta sen lisäksi sen pitäisi ainakin näkyä niin, että oppilailta kysytään siitä, että kokevatko he, että heitä kohdellaan yhdenvertaisesti, pystyvätkö he toimimaan siellä haluamallaan tavoilla itsenäisesti eli, että tällaisia tietoja kysytään oppilailta ja sen jälkeen heillä on myös mahdollisuus osallistua siihen tilanteen parantamiseen eli suunnitellaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että niihin havaittuihin ongelmiin puututaan ja ne korjataan.

[Maria]

Voiko kuka tahansa oppilas tai opiskelija mennä esimerkiksi rehtorin luokse ja sanomaan, että hei missä meidän koulun yhdenvertaisuussuunnitelma on, että minä haluan nähdä sen?

[Matti]

Kyllä. Se on julkinen asiakirja ja se pitää ehdottomasti antaa, jos haluaa. Yhdenvertaisuuslaki siis velvoittaa kouluja laatimaan tämän suunnitelman yhteistyössä opiskelijoiden tai oppilaiden, oppilaiden huoltajien ja henkilökunnan kanssa eli se ei ole mikään sellainen, että me ollaan nyt hyvä koulu ja kysytään vähän opiskelijoilta ja oppilailta, että miten he tämän asian kokevat ja minkälaisia parannusehdotuksia heillä on. Laki vaatii, että se täytyy tehdä yhteistyössä.

[Maria]

Miten sinun mielestä yhdenvertaisuutta Suomen kouluissa ja oppilaitoksissa, miten sitä voisi parantaa? Tämä on se improvisaatio-osuus nyt. Matti me aina suunnitellaan näitä Instagram-livejä, mutta sitten jossain vaiheessa haastattelija lähtee rönsyilemään ja keksii uusia kysymyksiä niin antakaa Matille armoa, jos hän tarvitsee vähän miettimisaikaa tässä.

[Maria]

No jos nyt lähdetään jostain sellaisesta isosta rakenteellisesta tekijästä niin kyllähän se yhdenvertaisuuden ja sellaisen yhdenvertaisen kouluympäristön rakentamisessa tärkeää on se, että se koulun henkilökunta on myös moninainen. Siellä on eri taustalta olevia ihmisiä, eri sukupuolia, löytyy myös vammaisia henkilöitä sieltä opetushenkilökunnan puolelta... kaikkea tällaista, että se olisi moninainen, joka antaa myös oppilaille sellaisia samaistumisen kohteita.

Sen lisäksi he tietenkin sitten siellä henkilökuntana toimivat niissä koulutiloissa ja osaavat tunnistaa sieltä sitten niitä ongelmakohtia paremmin kuin esimerkiksi minä, jolla ei ole mitään sellaisia...minulle tällaiset rakennetut tilat harvemmin aiheuttaa mitään ongelmia toimia missään tiloissa haluamalla tavalla niin minä en niitä välttämättä huomaa. Toki työn kautta niin silmä on niihinkin kouliintunut, että esimerkiksi tällaisia esteettömyysasioita panee merkille paljon paremmin vaikka niitä ei itse niin varsinaisesti tarvitsekaan itsenäisen osallistumisen turvaamiseksi. Mutta silloin jos siellä henkilökunnassa on henkilöitä, joille esimerkiksi fyysiset tilat saattaa aiheuttaa jotain rajoitteita niin silloin ne tunnistetaan paremmin ja niihin myös puututaan paremmin eli tämä moninainen henkilökunta olisi kyllä erittäin hyvä askel siihen suuntaan, että kouluista tulee kaikille yhdenvertaisia kaikin tavoin.

[Maria]

Kun yhdenvertaisuusvaltuutettu on tutkinut esimerkiksi vammaisten henkilöiden kohtaamaa syrjintää tai myös nyt alkukesästä julkaisimme selvityksen afrosuomalaisten kokemasta syrjinnästä niin siinä aika moni vastaaja toteaa, että se on arkinen se syrjintäkokemus ja, että ehkä ei aina edes ymmärretä, että asialle voisi tehdä jotain ja minä huomaan myös näissä meille tulevissa koulu yhteydenotoissa välillä sitä, että jos koulu voi helpostikin vain sanoa esimerkiksi jos puhutaan vammaisen henkilön apuvälineistä tai esteellisestä tilasta tai koulukiusaamisesta...no koulukiusaamisesta nyt toivottavasti mikään koulu ei sano, että ei voi tehdä asialle mitään, mutta jos mennään näihin esteettömyysongelmiin niin sanotaan vain, että ei onnistu, ei voida. Miten sinä neuvoisit tällaista henkilöä, jolle tulee tällainen ei-vastaus esiin jonkun ongelman kohdalla?

[Matti]

No siinä on hyvä...pykälät voi olla ystäviä, että yhdenvertaisuuslain 15. pykälä kohtuullisista mukautuksista niin se teksti on hyvin selkeä ja kun katsotaan...tämä koskee siis vammaisia henkilöitä, mutta tämä vammaisuuden määritelmä ei ole mikään diagnoosiperustainen vaan enemmän siihen vuorovaikutukseen ympäristön kanssa liittyvä, jolloin se voi olla esimerkiksi johonkin pitkäaikaiseen sairauteen liittyvä tekijä niin voidaan katsoa myös ihan samalla tavalla vammaisuudeksi, vaikka tällaista jonkinlaista vammaisdiagnoosia ei olisikaan.

Niin tosiaan tämä velvoite tehdä kohtuullisia mukautuksia niin siinä erikseen mainitaan oppilaitokset, eli nämä ovat niitä asioita, joissa koululla ei ole oikeutta nostaa kättä pystyyn niin, että ei voida tehdä. Toki siellä jossain tulee se raja, että mikä on kohtuullista, että jos mietitään jotain hissien rakentamista, että onko se välttämättä kohtuullista, jos se tulee nimenomaan sellaisena, että siellä on esimerkiksi liuskat, jotka täyttää esteettömyysasetuksen vaatimukset, mutta sen lisäksi yksittäinen henkilö ei pysty käyttämään niitä liuskoja itsenäisesti niin tulisiko sitten tehdä tällainen mukautus eli rakentaa hissi niin siinä voi olla, että siinä sitten tulee vastaan se, että tosiaan kustannukset olisivat liian isot siihen, että mukautusta pidettäisiin kohtuullisena. Mutta apuvälineet ovat kyllä sellaisia, että jos puhutaan oppilaitoksista niin ne kyllä tulee sieltä mukautusvelvoitteen piiristä, jolloin ne tulee hankkia.

[Maria]

Vaihdetaan vähän puheenaihetta, mutta se liittyy ehdottomasti yhdenvertaisuuteen ja syrjintään, kouluun. Matti totesit alussa myös, että saamelaisasiat kuuluu sinun pöydälle. Mitenkäs yhdistelmä saamelaisuus ja koulu, minkälaisista asioista meille tulee yhteydenottoja koskien saamelaisten koulunkäyntiä?

[Matti]

No meille tulee itse asiassa erittäin vähän yhteydenottoja saamelaisilta eli tällaisia syrjintäkanteluja. Ja tämä ei johdu siitä, että asiat olisivat nyt niin hyvin, että ongelmia ei ole vaan siinä on muita syitä, että ollaan osa sellaista...voidaan olla hyvin...kokea, että tällaisen kantelun tekemisen kautta niin siinä leimautuu sitten pienellä paikkakunnalla, että mitä nämä saamelaisten kotiseutualueen kunnat ovat,

että tällaisella yhteydenotolla leimautuu ja sitten meillä on siis ihan tutkimustietoa tällaisesta hankkeesta, että henkilöt, jotka aktiivisesti edistävät omia tai lastensa oikeuksia niin kokevat enemmän syrjintää kuin sellaiset saamelaiset, jotka eivät niin aktiivisesti pyri oikeuksiaan puolustamaan.

Se on sillä tavalla tavallaan ymmärrettävää, että yhteydenottoja voi tulla vähemmän, mutta kun näitä yhteydenottoja ei tule niin me pystytään kuitenkin toimimaan myös tällä tavalla yhdenvertaisuuden edistämisen nimissä eli ilman tällaista syrjintäyhteydenottoa niin voidaan myös ottaa asioita käsittelyyn ja meillä on paljon vuorovaikutusta saamelaiskäräjien kanssa. Heidän enemmän siellä heidän henkilöstön kuin käräjän edustajien kanssa niin kun heillä on koulutuksesta vastaavat henkilöt saamelaiskäräjillä töissä niin heidän kanssaan keskustellaan siitä, että mikä on tämä tilanne tällä hetkellä ja mitkä on erityisiä ongelmakohtia ja mitä me voitaisiin yhdessä tehdä, että tilanne paranee. Ja tässä on paljon saavutettu tietenkin vuosien saatossa, että oikeus saamenkieliseen koulutukseen kotiseutualueella on turvattu. Se ei välttämättä kaikilta osin toteudu ihan täysimääräisesti, mutta kuitenkin viime vuosikymmeninä ollaan menty pitkälle eteenpäin.

Sen lisäksi nyt on hankeperusteisesti myös saamen kielen koulutusta tarjotaan kaikkialle Suomessa eli Utsjoen kunta on saanut opetus- ja kulttuuriministeriöltä erityisen rahoituksen ja toimii koulutuksen järjestäjänä sitten saamen kielen etäkoulutukseen eli kaikkea kolmea Suomessa puhuttua saamen kieltä voi opiskella mistä tahansa Suomessa niin, että se on tehty tälle kunnalle ja oppilaalle kuitenkin helpommaksi kuin monen muun kielen opiskelu. Näitä asioita me ollaan pyritty edistämään yhteistyössä saamelaisten ja sitten toisella puolella kuntien ja sitten ministeriötason kanssa, että jokaisella olisi mahdollisuus saada tätä ainakin opetusta saamenkielistä ja, että siellä sitten kotiseutualueella toteutuisi mahdollisimman hyvin myös se oikeus opetukseen saamen kielellä tai kielillä eli näillä kaikilla kolmella pohjois-saamen, koltansaamen ja inarinsaamen eli, että niillä olisi mahdollisuus sitten saada myös kouluopetusta.

[Maria]

Me ollaan puhuttu tässä jo yli 45 minuuttia aiheesta syrjintä ja yhdenvertaisuus koulumaailmassa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkökulmahan tähän on se, että meidän tehtävänäme on valvoa, että yhdenvertaisuuslakia noudatetaan ja, että ketään ei syrjitä esimerkiksi koulussa. Onko jotain Matti mistä sinä vielä haluaisit...palava halu puhua tästä aiheesta niin joku juttu mitä me ei olla käsitelty?

[Matti]

Meillä onneksi on tämä muistilista niin minä voin vilkaista. Itse asiassa yliopistoistahan me ei olla vielä puhuttu eli kouluasteet jäi siihen korkeakoulutuksen kynnykselle eli siihen kielitaitovaatimukseen korkeakouluihin pyrkimisessä niin tosiaan yliopistotkin on oppilaitoksia, joilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia, jotta jokainen pystyy siellä opiskelemaan mahdollisimman yhdenvertaisesti ja yliopistoista meille tulee kaikista eniten yhteydenottoja siis samoin kuin muillakin tasoilla niin vammaisilta henkilöiltä ja siellä korostuu sitten yliopistoissa se, että millä tavalla huomioidaan oppimisen...osaamisen näyttämässä eli tenteissä tai muissa tällaisissa vastaavissa osaamisen näyttämässä niin millä tavalla huomioidaan se, että jokainen pystyy sen yhdenvertaisesti tekemään. Ja näissä valitettavan usein on sellaisia ongelmia, että joko se mukautusten hakeminen on tehty vaikeaksi tai sitten mukautukset on myönnetty, mutta ne ei käytännössä toteudu.

Näin pääsi valitettavasti käymään myös oikeustieteellisen valintakokeessa eli taisi olla inhimillinen erehdys eli, että opiskelijoille joille oli myönnetty lisäaika niin kaikki nämä opiskelijat eivät sitä lisäaikaa käytännössä saaneet. Tämä menee nyt tällä hetkellä siellä yliopistojen omalla selvityksellä ja sen jälkeen nämä tapaukset etenee todennäköisesti hallinto-oikeuteen ja käsittääkseni eduskunnan oikeusasiamies näitä myös tarkastelee niin tällä hetkellä me ollaan neuvottu näistä asioista yhteyttä ottaneita, että

tekevät sen oikaisuvaatimuksen sinne yliopistolle ja sitten valittavat hallinto-oikeuteen ja me annetaan sitten hallinto-oikeuteen sitten lausunto, että mennään sen normaalin prosessin mukaan. Näistä mukautuksista tulee tosiaan yliopistoilta aika paljon yhteydenottoja ja minun oma taustani on yliopistomaailmassa ehdin toistakymmentä vuotta olla tutkimus- ja opetustehtävissä eri yliopistoissa niin tiedän sen, että suomalaisissa yliopistoissa ne on useasti näin opettajan näkökulmastakin aika huonosti järjestetty toisinaan nämä mukautukset niin, että siellä opiskelija tulee sitten jonkin lääkärintodistuksen kanssa opettajalle, että mitäs meidän pitäisi nyt tehdä ja minun pitäisi siinä sitten siirtyä jonkinlaiseksi mukautusasiantuntijaksi miettimään, että mitä tämä kyseinen opiskelija tässä tarvitsee.

Eli näissä parempaan suuntaan on menty, että nyt on enemmän myös sellaista opiskelijapalveluissa asiantuntemusta eli opiskelija ei ole yhteydessä opettajaan vaan opiskelijapalveluihin, josta sitten tulee opettajalle tieto siitä, että minkälaisia mukautuksia täytyy tehdä. Tällainen kunnioittaa tietenkin sen opiskelijan yksityisyyttä, että siinä ei tarvitse niitä terveystietoja levitellä opettajalle vaan sieltä opiskelijapalveluista tulee tieto, että tämän ja tämän verran lisääaikaa...tällaisia muutoksia oppimisen näyttämiseen tai rauhallinen tila tai muuta vastaavaa.

[Maria]

Joo hyvä. Nyt on aika lopettaa Instagram-live tällä erää. Meidän verkkosivuosioite on www.syrjintä.fi sieltä löytyy kaikenlaista tietoa myös koulutukseen liittyen ja sieltä löytyy muun muassa meidän alkukesällä julkaistu selvitys afrosuomalaisten kokemasta syrjinnästä, jossa on aika paljon itse asiassa koulutukseen ja kouluun liittyen erilaisia näkökulmia. Hei kiitos kaikille, jotka ehkä käyttitte lounastuntinne tämän katsomiseen ja nähdään ensi kerralla ja kiitos Matti. Nyt suljen tämän liven, moikka.

[Matti]

Moi moi.